

1.21 Diskusijski prispevek

UDK 930.25:624.21.03(497.4Tolmin)«1321»

Prejeto: 24. 3. 2014

K vprašanju lokalizacije novega mostu v okolici Tolmina leta 1322 in patrocinijska sv. Martina

SILVO TORKAR

dr., znanstveni sodelavec

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Novi trg 4, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: silvo.torkar@zrc-sazu.si

Objava doslej neznane listine iz leta 1321 o naročilu za postavitvev mostu v bližini vasi Modrejce, ki sta jo komentirala tako avtor objave Bruno Figliuolo kot tudi prevajalec prispevka Drago Trpin,¹ ob soočenju s podatki iz že doslej znane listine o nadzoru nad opravljenimi deli pri istem mostu iz leta 1322 – listino je objavil G. Bianchi 1844,² v slovenščini pa povzel S. Rutar 1882³ – po mnenju obeh komentatorjev ne le da ni prinesla odgovora na vprašanje o natančnejši lokaciji mostu, temveč je odprla še nove dileme.

Figliuolo pravi, da namen postavitve mostu iz listin ni razviden. Njegov naročnik je bil Nikolaj iz čedajske plemiške družine, pred notarjem ga je zastopal Peter iz Kozice v Beneški Sloveniji (današnja občina Podutana oz. Sveti Lenart), izvajalec pa je bil zidarski mojster Jakob iz Premariacca v Furlaniji. Glede na navedbe v listini iz leta 1322, da so nadzor opravili zastopniki naročnika skupaj s čedajskim notarjem in da je most postavljen *ultra Isontium, post Tolminum, versus S. Martinum*, so zgodovinarji doslej ugibali, da je most najbrž stal v bližini nekdanje tolminske župnijske cerkve sv. Urha, za katero se domneva, da je bila prvotno posvečena sv. Martinu. Vendar, kot opozarja Figliuolo, proti takšni rešitvi govori dejstvo, da zgoraj navedena lokacija predstavlja za nekoga, ki prihaja iz Kobarida, območje pred Tolminom in ne *post Tolminum*.

Figliuolo in Trpin upravičeno ugotavljata, da je navedba Modrejc v novo odkriti listini postavila iskanje lokacije mostu v povsem drugačno luč. Vse zgodovinarje, ki so se doslej ukvarjali s tem vprašanjem, bega predvsem omemba sv. Martina, saj ga nikakor ni mogoče dovolj prepričljivo umestiti v prostor. Milko Kos v še vedno neobjavljenem Gradivu za historično topografijo Primorske pomišlja celo o cerkvi sv. Martina v Avčah pri Kanalu,⁴ kar pa glede na oddaljenost Avč in na kontekst listine ne more priti v poštev. Edini namig, da je bila prvotna tolminska župnijska cerkev posvečena sv. Martinu, je v listini iz leta 1278, kjer se omenja »*vicariam ecclesie sancti Martini de Tulmini*«. ⁵ Ker pa se v virih iz let 1627, 1650 in 1668 cerkveni objekt s patrocinijskim sv. Martina pojavlja tudi v samem tolminskem gradu,⁶ ne moremo povsem izključiti domneve, da se župnijska (vikariatna) cerkev iz leta 1278

¹ Figliuolo: O postavitvi lesenega mostu v okolici Tolmina, str. 209–214.

² Bianchi: *Documenti per la storia del Friuli*, str. 548–549.

³ Rutar: *Zgodovina Tolminskega*, str. 68.

⁴ Höfler: *Historična topografija predjožefinskih župnij*, str. 77.

⁵ Prav tam.

⁶ Prav tam.

nanaša na cerkev v gradu. Kot dokaz proti veljavnosti te domneve so doslej navajali prav listino iz leta 1322, s čimer se je zdela teza o zamenjavi patrocinijsa sv. Martina s patrocinijem sv. Urha potrjena.⁷

Toda prav navedba v novo odkriti listini iz leta 1321, da bo most stal v bližini Modrejc, ne pušča več dvoma: rešitev nejasnosti glede lokacije sv. Martina kaže iskati v pisni pomoti. »Most nasproti sv. Martina« bi bil lahko kratko in malo »most nasproti sv. Mavra«, kasneje imenovan *Most pri sv. Luciji*, danes pa *Most na Soči*. Prav mogoče je, da je Bianchi pri prepisu listine napravil napako in napisal *s. Martinum* namesto *s. Maurum*, manj verjetno pa je, da bi to napako zagrešil že čedajski notar.⁸ Most je stal na pomembni cesti, ki je povezovala Škofjo Loko (in širše gorenjsko zaledje) s Čedadom,⁹ v bližini današnjega Mosta na Soči v smeri Modrejc, kar sicer v dvomu domneva tudi Figliuolo.¹⁰ Kot pričajo viri, je ob njem oz. pod cerkvijo sv. Mavra stala tudi baška mitnica,¹¹ ki je prejela svoje ime po dolini Bače, po kateri je potekala prej navedena trgovska pot.¹² Sestava članov nadzorne komisije potrjuje našo domnevo glede lokacije mostu: župan Štefan in Martin iz Modrejc, Martin in Andrej iz Čiginja, zapriseženec Florjan iz Podmelca. Kot priče se omenjajo še Martin, Matija, Segna (Zenon?) in Jurij, vsi iz Modrejc. Člani komisije in priče so bili namreč doma iz krajev, ki ležijo ob poti iz Baške doline skozi Modrejce proti Čiginju in naprej proti Volčam in Kobaridu. Treba je še omeniti, da v 14., 15. in tudi še v začetku 16. stol. na mestu, kjer stoji Most na Soči, še ni bilo naselbine, in ko so konec 16. stol. sezidali cerkev sv. Lucije, so jo zgodovinski viri (1594) umestili v območje vasi Stopec.¹³ Stanje voznih poti in mostov na Tolminskem ob koncu srednjega veka je dobro dokumentirano na Boianovem zemljevidu iz l. 1504.¹⁴ Tam, kjer naj bi stal most čez Sočo pri sv. Urhu, je vrisan le čoln, pri Doljah pa vodi cesta čez Sočo kar prek plitvin, brez mostu. Edini most čez Sočo v okolici Tolmina, ki je vrisan na zemljevidu, je tisti pri sv. Mavru. Prikazan je tudi most čez Tolminko in vozna pot med Tolminom in mostom pri sv. Mavru.

Zmotni zapis sv. Martin namesto sv. Mavra predstavlja, če je naše sklepanje pravilno, najstarejšo omembo cerkve sv. Mavra, saj je bila ta po dosedanjem vedenju prvič izpričana šele leta 1419.¹⁵ Novo odkrita listina je ovrgla tudi enega od argumentov za tezo o zamenjavi patrocinijsa sv. Martina s patrocinijem sv. Urha.

⁷ Höfler: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem*, str. 151–152.

⁸ Žal tega ne moremo preveriti, ker je bil izvornik listine menda uničen ob bombardiranju zavezniških letal proti koncu vojne (ustna informacija D. Trpina).

⁹ Kosi: *Potujoči srednji vek*, str. 184.

¹⁰ Figliuolo: O postavitvi lesenega mostu v okolici Tolmina, str. 213.

¹¹ Gestrin: *Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem*, str. 22. Zmotno je mnenje, da je mitnica stala v Bači pri Modreju, prim. tudi Kosi: nav. d., str. 251.

¹² Pot je najverjetneje tekla ob Bači in čez Stopec, ne pa čez Hum in Ljubinj.

¹³ Nazzi: *Storia religiosa della Slavia Friulana*, str. 247.

¹⁴ Zemljevid ozemlja čedajskega kapitlja je narisal Eustachio Francesco Boiano, hrani ga Biblioteca Marziana v Benetkah, izrez iz osrednjega dela s Tolminom je objavljen kot ilustracija v *Tolminskem zborniku 1997*, str. 120.

¹⁵ Höfler: *Historična topografija predjožefinskih župnij*, str. 83. Trditev v *Enciklopediji Slovenije* (7. zvezek, Ljubljana 1993, geselski članek *Most na Soči*), da se cerkev sv. Mavra omenja že v papeški buli l. 1192, ne ustreza dejstvu. Res pa je, da formulacija v tej listini (»cerkev v Volčah z njenimi kapelami«) dopušča sklepanje, da je med temi kapelami (podružnicami) bila tudi cerkev sv. Mavra.

VIRI IN LITERATURA

INTERNET

Nazzi, Faustino: *Storia religiosa della Slavia Friulana dalle origini al 1920*, spletni vir: <http://fauna31.wordpress.com/storia-religiosa-della-slavia-friulana-dalle-origini-al-1920/>

LITERATURA

Bianchi, Giuseppe: *Documenti per la storia del Friuli dal 1317 al 1325*. Udine 1844. *Tolminski zbornik 1997* (ur. Janez Dolenc). Tretja knjiga. Tolmin: Občina Tolmin, 1997.

Figliuolo, Bruno: O postavitvi lesenega mostu v okolici Tolmina. V: *Arhivi* 35 (2012), št. 1, str. 209–214.

Gestrin, Ferdo: *Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: SAZU, 1972.

Höfler, Janez: *Historična topografija predjožefinskih župnij: Primorska: Oglejski patriarhat, Goriška nadškofija, Tržaška škofija*. Nova Gorica: Goriški muzej, 2001.

Höfler, Janez: *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem*. Ljubljana: Viharnik, 2013.

Kosi, Miha: *Potujoči srednji vek*. Ljubljana: Založba ZRC, 1998.

Rutar, Simon: *Zgodovina Tolminskega, to je: zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bolec in Cerkno ž njih prirodoznanskim in statističnim opisom*. Gorica: J. Devetak, 1882.